

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Wydział Humanistyczny

Katedra Filologii Germańskiej

10-725 Olsztyn, ul. Kurta Obitzta 1, tel. 89 524 63 45, german.human@uwm.edu.pl
www.uwm.edu.pl/germanistyka/

Dr hab. Magdalena Thien
Katedra Filologii Germańskiej
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

RECENZJA

pracy doktorskiej mgr Anety Kwiatkowskiej

„Pragmalingwistyczna analiza dokumentów życia społecznego na przykładzie wybranych niemieckojęzycznych tekstów z okresu Wolnego Miasta Gdańska 1920-1939”

napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Andrzeja Kątnego i dr Izabeli Olszewskiej jako promotora pomocniczego na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Gdańskiego

Przedstawiona mi do oceny praca doktorska stanowi wieloaspektowe studium podejmujące próbę opisu, klasyfikacji i analizy niemieckojęzycznych dokumentów życia społecznego pochodzących z obszaru Wolnego Miasta Gdańska w przedziale czasowym jego istnienia (1920-1939). Przedstawione rozważania i badania empiryczne plasują się na przecięciu językoznawstwa ogólnego i germanistycznego z bibliologią oraz historią, czyniąc pracę interdyscyplinarną, naświetlającą przedmiot badań z perspektywy kilku dyscyplin humanistycznych. Głównym celem rozprawy jest przedstawienie autentycznych tekstów źródłowych w ich gatunkowej i językowej różnorodności oraz poddanie ich analizie pragmalingwistycznej celem ukazania specyfiki i unikalności rzeczywistości językowej Gdańska w tym okresie, co czyni pracę tym samym ważnym przyczynkiem do zrozumienia ówczesnych realiów i uwarunkowań życia codziennego mieszkańców miasta.

Przedstawienie formalnej struktury dysertacji

Dysertacja obejmuje 169 stron tekstu, podzielonych na pięć rozdziałów: wstęp (rozdział 1), część teoretyczną (rozdziały 2 i 3), część empiryczną, przedstawiającą wyniki analizy materiału źródłowego (rozdział 4) oraz podsumowanie (rozdział 5), reasumujące wcześniejsze

rozważania i uzyskane wyniki badań. Ponadto w pracy zawarto reprezentatywną bibliografię oraz streszczenie w języku angielskim.

Formalna struktura dysertacji nie budzi zastrzeżeń. Podział treści odpowiada wybranemu przedmiotowi badań, a poszczególne rozdziały naświetlają go z perspektywy historycznej i społeczno-kulturowej (rozdział 2), księgoznawczej (rozdział 3) i najobszerniej językoznawczej (rozdział 4), przy czym podkreślić należy, iż te dyscyplinarnie różne ujęcia przedmiotu badań przenikają i uzupełniają się tworząc przekonującą i ciekawą narrację. Zostały również zachowane właściwe proporcje pomiędzy rozważaniami teoretycznymi, analizą materiału źródłowego i syntetycznym przedstawieniem wniosków. Na tle innych monografii humanistycznych praca nie jest obszerna, badane zjawisko przedstawia jednakże wystarczająco wnikliwie i szczegółowo.

Omówienie i ocena problematyki badawczej oraz zawartości merytorycznej rozprawy

Przedmiotem pracy jest zarówno analiza pragmalingwistyczna wybranych typów druku (ulotek wyborczych, broszur handlowych, folderów turystycznych i znaczków niepocztowych), jak też stworzenie ogólnej typologii gdańskich materiałów efemerycznych na wzór anglojęzycznej encyklopedii efemerów Rickardsa (2001). Na pochwałę zasługuje dążność do udostępnienia ważnych dla dziejów miasta i historii tego terenu źródeł i ich językoznawczych analiz, umożliwiających wgląd w międzywojenną rzeczywistość miasta. Praca ma tym samym walor dokumentacyjny, wnosi nową porcję danych i wiedzy niezbędnej do zrozumienia specyfiki i unikalności językowej rzeczywistości WMG oraz służyć może jako źródło w dalszych badaniach interdyscyplinarnych dotyczących języka, kultury i historii tego obszaru.

Pierwszy rozdział (str. 4-10), stanowiący wstęp pracy, przedstawia strukturę pracy, materiał źródłowy, stan badań oraz przyjętą metodologię. Drugi rozdział (str. 11-15) poświęcony jest zagadnieniom historyczno-kulturowym, niezbędnym do opisu i analizy badanych tekstów źródłowych. Znajdujemy w nim zarówno informacje na temat genezy powstania II Wolnego Miasta Gdańska, jak i szkic jego przestrzeni kulturowo-społecznej, pozwalający zrozumieć kontekst językowy opisywanych i badanych w kolejnych rozdziałach dokumentów. Zasadniczą część pracy stanowi więc rozdział 3 (str. 15-67), w którym autorka przedstawia autorską typologię gdańskich dokumentów życia społecznego z omawianego okresu oraz rozdział 4 (str. 67-151), będący analizą pragmalingwistyczną wybranych typów druków. Rozprawę zamyka rozdział 5 (str. 152-157), stanowiący podsumowanie, w którym omówione zostały wyniki przeprowadzonych analiz.

Język i procesy komunikacji językowej można opisywać oczywiście z perspektywy różnych nauk. W już ramach samego językoznawstwa można wyróżnić kilka możliwości opisu języka

jak np. szczegółowe badania użytych struktur językowych niezależnie od kontekstu jego użycia (gramatyka tradycyjna) czy właśnie badanie i interpretowanie form językowych w konkretnym użyciu, czyli z perspektywy funkcjonalnej (pragmalingwistyka), tak jak czyni to Autorka dysertacji dążąc do wyjaśnienia rozumowania nadawcy i odbiorcy w odniesieniu do użycia języka w konkretnym tekście (dokumencie życia społecznego). Słusznym jest jej założenie, iż istnieją struktury językowe, w których cechy kontekstu są bezpośrednio zakodowane (*deixis*). Tradycyjnymi kategoriami deiktycznymi są *osoba, czas i miejsce*. Autorka podejmuje się dodatkowo badania *związków pomiędzy nadawcą a odbiorcą*, czyli zakłada istnienie *deixis* zwróconego w kierunku zakodowanych w języku określeń ról społecznych, w jakich występują uczestnicy aktu komunikacji, które wyraża się m. in. w użyciu zwrotów grzecznościowych i form adresatywnych. Badanie *deixis* autorka uzupełnia o analizę tekstów źródłowych przez pryzmat aktów mowy Searle'go badając realizację pięciu mikroaktów (akt prośby, stwierdzenia, prezentacji i chwaleń, gwarancji i obietnicy, grzecznościowy). Dysponuje przy tym bardzo ciekawym, aczkolwiek trudnym materiałem źródłowym. Jego analiza wymaga zaawansowanych kompetencji naukowych, jak i wiedzy z zakresu kilku dyscyplin naukowych. Uważam, iż przeprowadzone analizy dowodzą owych kompetencji i wiedzy autorki wyśmienicie. Należałoby jedynie z racji prymarnie językoznawczego charakteru rozprawy pogłębić rozważania w zakresie badania *deixis* i teorii aktów mowy, czyli teorii metodologii pracy (str. 67-70).

Ocena rozprawy jako oryginalnego rozwiązania problemu naukowego

Analizowana rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Autorka wykazała się zarówno umiejętnością wykorzystania krytycznej analizy literatury przedmiotu, jak i umiejętnością samodzielnego opisanie i dogłębnego zbadania niełatwej bazy materiałowej oraz wyciągnięcia istotnych wniosków i ich jasnego przedstawienia. Cele rozprawy zostały zrealizowane. Największym walorem rozprawy jest moim zdaniem wyjście poza granicę dyscypliny podstawowej, językoznawstwa i spojrzenie na wybrany materiał źródłowy również przez pryzmat historii i bibliologii. Podejście interdyscyplinarne, integrujące wiedzę lingwistyczną, historyczną i bibliologiczną przy analizie akcydensów pozwala najpełniej ukazać znaczenie źródłowe i językowe badanych dokumentów.

Ocena pracy pod względem językowym i edycyjnym

Język pracy jest naukowy, przy czym praca nie jest napisana trudnymi w odbiorze, obszernymi zdaniami charakterystycznymi dla wielu prac naukowych, co niewątpliwie jest jej walorem. W tekście pojawiają się błędy literowe, głównie w tekstach źródłowych, ale nie zakłócają one lektury (str. 25 *Behandle deinen Pelz, als sie er...., Alles Kostbare muss gut behan-*

dlet...., str. 60 Austina i Searle`go). Nie będę ich wszystkich podawała, gdyż autorka pochyli się z pewnością nad nimi przygotowując dysertację do druku. Uporządkowania i starannej korekty wymagają również odsyłacze bibliograficzne i sama bibliografia. Egzemplarycznie wymienię kilka przykładowych usterek i niedociągnięć:

- Niektórych cytowanych autorów nie ma w bibliografii: str. 9 i str. 155 Radziszewska (2015), str. 23 Stein (1959), str. 150 Szacka (1995).

- Istnieje niezgodność pomiędzy odsyłaczem w tekście a informacją w bibliografii: str. 105. przypis dolny Kochan (2002)/w bibliografii Kochan (2003), str. 107 Hajduk (1988)/w bibliografii Hajduk (1998), str. 155 Mosiołek (2003)/w bibliografii Mosiołek-Kłosińska/Zgółka (2003), str. 9 Searle (1987)/w bibliografii Searle (1997).

- Noty bibliograficzne są niepełne: np. Pisarek (2002) – niepełny tytuł monografii i brak imienia autora.

- W kilku miejscach bibliografii nie został zachowany porządek alfabetyczny, co utrudnia czytelnikowi szybkie odnalezienie źródła.

- Piśmiennictwo licznych autorów nie jest uporządkowane chronologicznie: np. Andrzejewski (2000), (1998), (1999), (2015), (1997); Ślęziak (2016a), (2016b), (2015), (2016); Ożóg K. (2004), (2001); Wolff (2008), Wolff (1996), Wolff (1997); Pisarek (1976), (2002), (1985), (2008) etc.

- W tekście głównym cytowani są autorzy bez podania źródła: str. 69 Levinson, Leech, Lyonsa, Wunderlich, Kalisz, str. 109 Strong.

- Podane źródło w tekście odbiega od zapisu w bibliografii: str. 9 „Ulotka jako gatunek tekstu” (dodać należy „wyborczego”).

- Moje wątpliwości budzi też zapis bibliograficzny encyklopedii efemerów Rickardsa. Pominając usterkę w tytule („the” przed „historian”), uważam, że powinno się dodać po tytule wydawcę (Ed. Michael Twyman, with the assistance of Sally de Beaumont and Amoret Tanner), jak to czyni wielu innych badaczy.

- Jako mankament postrzegam również niepodawanie informacji w przypadku, gdy przytaczamy pozycję nie w oryginale tylko jej tłumaczenie. Pozycji takich w bibliografii jest sporo. Przykładowo proponuję dla monografii Billiga następujący zapis:

„Billig, M. (2008), Banalny nacjonalizm. Tłum. z ang. Maciej Sekerdej, Kraków”.

- Przyimek „von” jest częścią nazwiska, należy go podawać. Właściwy zatem zapis odsyłacza na str. 17 to „von Keitz/von Keitz 1992: 76”. Ujednolicenia wymaga też zapis w bibliografii.

Wymienione usterki są jednakże natury technicznej, łatwe do usunięcia, uznać je można za zwykłe – choć oczywiście wymagające korekty – przeoczenia.

Jeszcze jedna uwaga: Często używane słowo „recipient” (np. str. 95, 153) proponuję zastąpić polskim odpowiednikiem „odbiorca”.

Podsumowując: Przedłożoną do recenzji rozprawę doktorską oceniam ze względu na jej interdyscyplinarny charakter i wartość przeprowadzonych analiz wysoko. Autorka opiera swe badania na materiale wyekscerpowanym z autentycznych dokumentów życia społecznego dobierając i stosując właściwe metody i narzędzia badawcze. Na podstawie właściwie przeprowadzonych analiz formułuje przekonujące wnioski. Uważam, że po dopracowaniu dysertacji pod względem edycyjnym warto ją opublikować.

Konkluzja

Rozprawa doktorska mgr Anety Kwiatkowskiej, przygotowana pod opieką prof. dra hab. Andrzeja Kątnego i dr Izabeli Olszewskiej jako promotora pomocniczego, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, egzemplifikuje wiedzę teoretyczną z zakresu językoznawstwa kandydatki do tytułu doktora oraz potwierdza jej umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Spełnia więc kryteria określone w art. 13 Ustawy z dn. 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. W związku z tym wnioskuję o dopuszczenie Autorki recenzowanej pracy do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

Olsztyn, dn. 17.06.2019 r.

dr hab. Magdalena Thien